

מראי מקומות- כבא בתרא כ"א

- (א) **סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא-** העיר החת"ס, דרבא לא אמר' דהב"ע בירושלים, או בפלך דהי"ל מלמד תנוקות, אלא כ' דמיירי דוקא לאחר תקנת ר' יהושע בן גמלא. וביאר, דאף דקודם תקנת ר' יהושע בן גמלא ג"כ היו מלמדים בירושלים, וכו', מסתברא דקודם התקנה היו מטריחים אותן לילך לבית הכנסת, והיו בני החצר יכולים לעכב. אבל לאחר תקנת ר' יהושע בן גמלא, ס"ל לרבא דלא היו רוצין להטריח התשב"ר כלל, ולכן היו יכולין ללמד לתשב"ר בכל חצר, ולא היו יכולין בני החצר לעכב.
- (ב) **ומתקנת יהושע בן גמלא- ע' בבית יוסף** (חו"מ ריש סי' קנ"ו), שהביא שנח' הראשונים בביאור דברי הגמ' כאן, דהרמב"ן ס"ל דדוקא משום תנוקות של בית רבן אינו יכול למחות, דתקנה זו של יהושע בן גמלא מבטל דין זה דיכול למחות. אבל הביא מר' ירוחם ומהטור דבכל מידי דמצוה אינו יכול למחות.
- (ג) **מאי דרוש, ולמדתם אותם ולמדתם אתם- פי' רש"י,** האב עצמו מצוה ללמדו. וכ' תוס' דיש ספרים דלא גרסי ולמדתם אתם, ודריש מדכתיב ולמדתם, משמע מעצמכם. וביאר מההרש"א, דלפי גירסא זו לא במצות האב קמיירי, דהך מלתא מפורש בקרא, ולמדתם אותם את בניכם, אלא מיירי באין לו אב, דמצוה ללמד את עצמו. והיו דורשין מהקרא דולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, דהיינו דהיכא דאין לו אב, אין אחרים מחוייבים ללמדן, אלא רק הם אחראים על עצמם. אלא דעכ"ז הק' **הקובץ שעורים** (ע'), הא כתיב ושנתם לבניך אלו התלמידים, וא"כ איך שייך לומר שאין חיוב אלא על האב ללמד לבנו או לאדם ללמד לעצמו, הרי מבואר שיש חיוב ללמד תלמידים. ותי' "וי"ל דודאי בשעה שכבר הוא תלמידו מקרי בנו, אבל כ"ז שלא למד לפניו עדיין אינו בנו, ואינו חייב לעשותו שיהא בנו".
- (ד) **בתנוקות דעכו"ם- כ' הנמוקי יוסף** (יא. בדפיו) דתנוקות דעכו"ם לאו דוקא, וה"ה לתנוקות דישראל אם מלמד אומנות.
- (ה) **ת"ש שנים שיושבין בחצר וכו'- יש לע',** מה הוסיף זה על הברייתא דלעיל. וכ' בעליות דר' יונה דמברייתא דלעיל חזינן דהרבים יכולים לעכב על היחיד, וברייתא זו חידש דאף יחיד יכול לעכב על היחיד, וה"ה דיחיד יכול לעכב על הרבים. **ועדיין יש לע',** למה הק' הגמ' מברייתא זו, כיון דכבר תי' הגמ' בברייתא דלעיל דמיירי בתנוקות דעכו"ם. ותי' הכוס **הישועות** ע"פ מש"כ להעיר, דרש"י פי' דרופא היינו מוהל, והבית **יוסף** פי' דרופא היינו רופא ממש, ורופא אומן הוא דבר א'. אבל מברייתא הב' לכאור' מוכח כרש"י, דשם קתני רופא ואומן, ומשמע דתרי מילי נינהו, וא"כ לכאור' שפיר י"ל דרופא היינו מוהל (ואומן היינו רופא ממש). וא"כ, י"ל דסבר הגמ' דכיון דברייתא שני' במוהל קאמר, י"ל דדומיא לזה קתני מלמד תנוקות, דהיינו לתנוקות ישראל (כמו המוהל), ולזה תי' דגם זה מיירי בתנוקות עכו"ם (וא"ש טפי לפי מה שהבאנו מהנ"י דגם בתנוקות ישראל איירי, היכא שמלמדם אומנות).
- (ו) **בסופר מתא- פי' רש"י,** מלמד תינוקות העיר, ומושיב מלמדים תחתיו, והוא מורה את כולם איך יעשו, ויש שם קול גדול. והק' הרמב"ן, כיון דמשום מצוה הוא דהתירו, ומשום תקנה, כש"כ דאיכא מצוה רבתי ותקנתא יתירא. ותי' דאפשר כיון שהוא שונה ליותר מחמשים, יכולים לעכב עליו שהקול גדול ביותר, ואין מצוה זו מן המובחר, דהוה להו לאותובי תרי. והרמב"ן עצמו פי' דסופר מתא היינו כותבי שטרות העיר (כתוס'), וע"ש מה שהק' תוס' על פי' רש"י) או ספרי תורה. והבית **יוסף** (חו"מ ריש קנ"ו) פי' ע"פ רש"י דלא אמרו דאינם יכולים למחות אלא דוקא היכא שמלמד לתינוקות עצמם, ומשום תקנת יהושע בן גמלא, אבל זה שמורה למלמד תינוקות, וגם יש קול גדול ביותר, אז יכול

וא"ד דלא הרגו, משום דשוגג הי', ומה דהוה הוה.

(ז) **איכא דאמרי קטלי-** ע' בדברות משה (סי' כ' הע' כ"ד) שתמה ע"ז, איך הי' מותר לו ליואב להרוג רבי', הלא לא הי' מחוייב מיתה, וגם לא הי' בב"ד ובעדים ובהתראה. וע"ש שהאריך בזה, ולבסוף כ' דצע"ג איך לפרשו, ואולי באמת מה דאי' דקטלי' אין הכוונה דקטלי' ממש. וצידד עוד דאיזה גירסא מוטעת אי' בגמ' כאן, וציין למש"כ **המהרש"א** דהילקוט לא גרס כמו גירסת גמ' כאן. אולם ע' ביד רמה (סוף אות ס"א), שכ' דכוונת הגמ' ללמדנו כמה קשה עונש הסופרים ומלמדי תנוקות וכיוצ"ב, שעושין מלאכת השם רמי', שהם בארור, וחייבים מיתה בידי שמים.

(א) **וסופר מתא, כולן כמותרין ועומדין נינהו-** פי' רש"י, סופר מתא היינו לבלר. וכ' תוס', לא כמו שפי' בקונטרס כותב ס"ת בטעות, דאי"ז פסידא דלא הדר, שהרי יכולין להגיהו, אלא מיירי בכותב שטרות. וע' בריטב"א שהביא פירוש זה דכ' ס"ת, וכ' דהיינו דטעה בחמש טעויות בכל דף ודף, דאז דינו ליגנז, וא"כ שפיר הוי פסידא דלא הדר. וע' **בחתם סופר** דתמה על קו' תוס', מה יעשו בשמות שאינם נמחקים, איך אפשר להגיהם, ואפי' אם ס"ל לתוס' (כשיטתם בערכין ו). דמותר לקודרם ולכתוב אחר במקומם, היינו דוקא כדי שלא להוציא הספר לגניזה, אבל ודאי מעבירין הלבלר הרגיל בכך, והניח דברי תוס' בצ"ע.

(ב) **כולן כמותרין ועומדין נינהו-** פי' הפסקי רי"ד, דהיינו דשכרם להיות באותו אומנות עד זמן פלוני, וחידש הגמ' דיכול לסלקם שלא בזמנם אפי' בלא התראה. וע' **בחזון איש** (ב"ק כ"ג, ב', ד"ה והא) שכ' דמיירי שיש מנהג שמקבלין אותן לעולם, וא"כ כיון שהתחילו לעשות מלאכה, שוב א"א לסלקם אא"כ מוצאן מקום אחר לעבוד בלי הפסד, אבל היכא שקלקלו שוב אבדו זכותן, והביאור הוא משום דעל מנת כן לא שיעבד בעה"ב נפשי'. ועוד ביאר דזהו מצוה על

לעכב [משמע דצריך לב' סברות, דאינו מלמד לתנוקות עצמן, וגם שיש קול גדול ביותר, ויש לע'].

(ז) **סך מקרי דרדקי כ"ה ינוקי-** כ' תוס', דבפחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד. וע' ברמב"ן שהביא פי' כזה, וכ' דאין נראה, דאפי' לשנים ושלשה מושיבין מלמד. אלא הוא ביאר דבא רבא לומר שאם היו שם אלף, כופין אותן להושיב לכל כ"ה מלמד א'. ויוצא נפק"מ לשיטתייהו מהו ביותר מכ"ה, כדלהלן. דהנה, ע' בטור (יו"ד רמ"ה, ט"ו), שהביא דלשי' הרמב"ם, היכא שיש יותר מכ"ה תלמידים, צריך להושיב דוכנא, ויותר מארבעים מעמידין שנים, אבל הרא"ש כ' דעד ארבעים מספיק במלמד א', ומארבעים עד חמישים מושיבין אחר לסייעו, וכשהם חמישים מעמידין שנים. וכ' הבית יוסף דהרמב"ם מפרש הסוגיא כהרמב"ן (והוא הביאו מנ"י בשם ר' יונה), והרא"ש מפרש כתוס'.

(ח) **אנא זכר אקריון-** יש לע', אפי' אם רבו מלמדו זכר בקמץ (או אם טעה כן מעצמו, ע' בתוס'), מ"מ הרי ודאי שמע קריאת פרשת זכור, ואיך לא הבין שהי' טעות אצלו. ואולי יש ליישב ע"פ מש"כ **המאור עינים** (פינטו), שפי' דאף אם רבו לימדו דהקרי הוא בצירי, מ"מ הסביר לו דכאן עיקר הוא הכתי', דהיינו זכר בקמץ, שהרי העוולה של עמלק הוא מה שבאו לעשות מלחמה עם ישראל, וא"כ עיקר הטענה הוא על הזכרים, ולכן י"ל דכאן אזלי אחר הכתי', ולא אחר הקרי. ועפ"ז ביאר הא שהי' רוצה להורגו (או שהרגו, וע"ע לקמן בזה), דהטענה עליו לא היתה שלא דייק, אלא שהי' מגלה פנים בתורה שלא כהלכה.

(ט) **א"כ כתיב וארור מונע חרבו מדם וכו'-** העיר הריטב"א, אם כוונתו היתה לומר שהוא ארור אם מונע מלהרגו, א"כ מהו הצד דבאמת מנע מלהרגו. ועוד, קרא זו גבי מלחמת ז' עממין כתיב. ולכן פי' דכוונתו ככה, כלפי מה שאמר המלמד מה אכפת לך אם אני עומד בארור, אמר לו שיש לי דין עליך, דמחמת טעות זו העברתני על הארור דמונע חרבו מדם, כלומר כלפי עמלק. וא"ד דהרגו משום זה,

(ז) **בעי ר' הונא ברי' דר' יהושע, בר מבואה אבר מבואה אחרינא מאי- פי' רש"י, האם יכול בר מבוי זה לעכב על בר מבוי אחרינא. והק' הרמב"ן, איך יפרש הברייתא דלעיל דיכול בר מבוי זה לעכב על בר מבוי אחרינא. ותי' שיש לפרש דמיירי בבר עיר אחרת ששולח כרגא להכא, וכיון שהוא כבני העיר, א"כ מצד בני העיר אינו יכול לעכב, אבל מ"מ יכול בעל מבוי זה לעכב עליו שלא ליכנס למבוי, אבל אולי בר מבוי אחר נחשב כשכנו ואינו יכול לעכב עליו, וזהו שאלת הגמ', ומ"מ כ' שאינו נכון [ואולי משום דלשון הגמ' משמע שהוא בר מבוי אחרת, ולא מעיר אחר]. וע"ע בר' יונה דפי' דהי' פשוט דבני מבוי יכולין לעכב אבני מבוי אחר שאינו יכול לעשות אומנתו בתוך המבוי שלו ממש, והשאלה הי' אם יכול בן מבוי זה לעכב בן מבוי אחר מלהושיב אומנתו אצל מבוי זה חוץ למבוי, בבתיים הסמוכים לו.**

(ז) **ומודי ר' הונא במקרי דרדקי, וכו'- כ' היד רמה (ס"ז) דאע"ג דלא קיי"ל כר' הונא (וא"כ אין נפק"מ לדינא במה שמודה), מ"מ לכאו' בזה יש נפק"מ דגם ר' הונא ברי' דר' יהושע יהי' מודה היכא שהוא בר מתא אחרינא ואינו שייך בכרגא, דבמקרי דרדקי יהי' מותר.**

פרנסי העיר לסלקו לטובת הציבור ולהמנות ההגון והישר.

(ג) **דא"ל קא פסקת לי' לחיותי- פי' הריטב"א, דהיינו מדין עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה דנקרא רשע, וס"ל לר' הונא דהא נמי כוותה. וברייתא לקמן דפליגי עלה, וכן רבנן דפליגי עלי' דרשב"ג, סברי שאינו יכול לעכב כיון שהוא מבני המבוי, וס"ל דאינו דומה לעני המהפך בחררה, לפי שאין הדבר מזדמן לו להרויח, והוי כמו מציאה, דלא אמרי' בה הדין דעני המהפך. וע"ע בבית יוסף (חור"מ קנ"ו, בריש חלק השלישי), שהק' אהא דרבא שרא לקמן לצורבא מרבנן שלא כהלכתא, ופי' רש"י דהיינו לפני משורת הדין, ואיך הי' יכול להפסיד בני העיר לפני משורת הדין. וכ' דכיון דכל דינים אלו אינם אלא מדרבנן, א"כ שפיר יכול לומר דלא מחמירין על הת"ח כמו על ע"ה. אולם ע' בחתם סופר (ד"ה ונ"ל) שכ' דשורש דין זה הוא מן התורה, במאי דכתיב ושפטתם צדק, בין איש ובין אחיו ובין גרו, ופי' רש"י דהיינו בין דיורים, ומסרן הכתוב למשה רבינו ודיינים שיחוקו הדינים, והם אמרו שלא יהיו ת"ח בכלל, ושוב נעשו דינים אלו דיני תורה.**

(ד) **דאמר לי' אנא קמפלגינא אמגוזא, וכו'- הק' הריטב"א, כאן נמי, לימא לי' מה שאני עושה בפשוט עשה אתה בפרוטה (דהיינו בזול טפי), ותי' דכוונת הגמ' הוא דהתם כבר היו שניהם ברשות, ואי"ז בא אלא לעכב שלא יגרום להרגיל הלוקחין אצלו, וע"ז אנו אומרים שיכול הלה לעשות כל התיקונים וכל טצדקי שיוכל למכור סחורותיו, משא"כ בזה שהשני לא הי' שם מעולם, ובא עליו לירד למלאכתו ולפסוק חיותו.**

(ט) **אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי- פי' היד רמה (ס"ה), שיכול לומר לו "מ"ש דחישת לחיותא דידך ולא חישת לחיותא דידי". ועוד פי', ד"כיון דכל חד מינן לא עביד אלא בדנפשי', כל חד וחד מאי דפסקי לי' משמיא הוא דמטי לי', דלא מפסיק חד מינן לחיותא דחברי'".**